

“Happy new ears”

Vernieuwing in het muziekonderwijs:

Hörwege ontdekken, een boek van Reinhild Brass

Nieuw verschenen

Als een nieuwjaarsgeschenk viel in de eerste week van januari het boek 'Hörwege entdecken, Musikunterricht als Audiopädie' van Reinhild Brass in mijn bus. Ik had het al eerder besteld. Ik was al langer op de hoogte van het bijzondere werk van Reinhild, die vele jaren op haar eigen wijze vorm heeft gegeven aan het muziekonderwijs in de Widar Schule Wattenscheid. Sinds langere tijd is zij verbonden aan de lerarenopleiding in Witten. In het verleden heeft zij een aantal keren werkgroepen verzorgd in de muziekpedagogische conferenties die in de 90er jaren in Zeist werden gehouden. In het komende najaar zal ze wederom te gast zijn en een werkgroep verzorgen tijdens de 4^e conferentie van Mens en Muziek in Schoorl op 28-30 oktober. Daar zal vanzelfsprekend het werk uit dit boek centraal staan.

Ik keek erg uit naar dit boek waarin zij haar concept over muziekonderwijs van klas 1 t/m 8 uiteenzet. Sinds januari is het dus verkrijgbaar. Het is een mooi verzorgde, gebonden uitgave, uitgegeven bij edition Zwischentöne (www.zwischentöne.de).

Inspiratiebronnen

In het middelpunt van haar muzikaal pedagogische werk staan beweging, improvisatie en nieuw ontwikkelde instrumenten. Dit alles staat in dienst van gehoor en bewegingsontwikkeling. Reinhild is in haar werk sterk geïnspireerd door mensen als Alfred Tomatis, Julius Knierim, Jürgen Schriefer, Lothar Reubke, Norbert Visser, Pär Ahlbom, Manfred Bleffert, allemaal mensen die belangrijke bijdragen hebben geleverd aan vernieuwingen op het gebied van muziekpedagogie en muziektherapie en die werken vanuit de bronnen van de antroposofie. Gedurende haar studietijd (zoals dat zo mooi heet in Duitsland: een 'Wanderstudium', restanten van het gildeleven van vroeger, waarbij een leerling van meester naar meester reisde en zo het vak leerde.) heeft ze zich hier uitgebreid in verdiept. Gedurende haar lange tijd als muziekdocent en klassenleraar in Wattenscheid heeft ze dit door het werken met kinderen verder ontwikkeld.

Motto van het boek is een uitspraak van Julius Knierim. (Één van de nestors van de z.g. Ierimpuls en iemand die veel gedaan heeft op het gebied van muziektherapie) Het motto is in het Duits: "Nicht ausbilden sollt ihr, sondern einhören!" Het is slecht vertaalbaar. Het gaat over uit en aan en over vormen en horen als dubbele tegenstelling. De vertaling 'uitvormen' en 'aanhoren' raakt echter niet de essentie van wat hierin geduid wil worden. In Reinhild's benadering staat steeds het luistern naar, en het luisteren van het kind centraal.

Het andere motto dat in het boek terug komt en wat meer smaakt naar een glimlach om de lippen is de parodie op de nieuwjaarswens van John Cage: "Happy new ears!" Hierin is de missie van deze vorm van vernieuwing van het muziekonderwijs in drie woorden in gevat.

Audiopädie

De term "Audiopädie" is nieuw en is van Reinhild. Eigenlijk, zegt ze in haar voorwoord, is dit wat ik doe: ik bedrijf pedagogie met het luisteren. In haar schoolpraktijk heeft ze dit kunnen ontwikkelen doordat ze muziekonderwijs in de onderbouw in periodevorm gaf, gedurende 3 of 4 weken achter elkaar in de ochtenden. Reinhild benadrukt dat daarnaast het gewone muziek maken, het zingen van liederen, het instrumentale spel, ook een belangrijke plek moet blijven innemen in de school.

Opzet van het boek is heel helder. In de inleidende paragrafen belicht ze de achtergronden van haar werk. Ze beschrijft hierin de voorwaarden voor het musiceren en achtergronden voor de vorming van het gehoor en het luisteren. Vervolgens worden de oefeningen beschreven ingedeeld van klas 1 tot en met klas 8. In haar visie van muziekonderwijs moet dit eigenlijk gehoors- of luisteronderwijs zijn. (Het Duitse 'Hören' betekent in het Nederlands zowel 'horen' als 'luisteren'. Dit laatste is de actieve vorm is van het horen. Horen is openstellen en binnen laten komen, luisteren is actief vanuit een innerlijke beweging het gehoorde van buiten naar binnen halen.)

Voor elke klas worden voorbeelden gegeven van oefeningen en spelen die gespeeld kunnen worden. Klankspelen waarbij bewegen wordt in een ruimte waar de kinderen ongehinderd door tafels en stoelen kunnen bewegen. Ze gebruikt cymbalen, gongs, zwaaijstaven, houten klanktongen, lieren, fluiten,

(kiesel)stenen, etc. Vele instrumenten komen uit de werkplaatsen van Manfred Bleffert of Choroï. Instrumenten die in de therapie hun dienst al lange tijd bewezen hebben en die ook op menige vrijeschool gebruikt worden en die allemaal kwalitatieve mogelijkheden bieden voor verdieping van het muziekonderwijs.

Het hoofdstuk over de eerste klas begint Reinhild met de vraag naar het oerbeeld van wat het kind in het muziekonderwijs zou moeten leren. Gaat het daarbij nu om het sociale element in het gezamenlijke musiceren of gaat het meer erom dat het kind een weg gaat naar zelfbewustzijn doordat het in staat is in zijn eentje iets voor te zingen of te spelen? Of gaat het om de stilte of juist het enthousiasme dat de stilte kan bewerkstelligen? Vragen die ze hierin stelt. Het oerbeeld waar Reinhild op uit komt is een beeld voor de eerste muzikles in de eerste klas (zoals de eerste lesdag in de onderbouw de aanwijzing staat van de rechte en de kromme lijn, getekend door de kinderen op het bord). Het is het beeld van de luisterende mens, die zich luisterend door de ruimte beweegt en weer stil gaat staan wanneer het luisteren stopt, wanneer het geluid gestopt is. Dit is meteen één van de oeroefeningen waarmee het onderwijs begint en die in eindeloze variaties verder ontwikkeld worden in de 8 jaar: een klankstaaf (metaal) of een zwaastaaf (een ijzeren of bronzen staaf) wordt tot klinken gebracht en het kind gaat lopen. Wanneer het geluid is uitgeklonken staat het kind stil.

Een eenvoudiger oerbeeld van de verbinding van beweging en klank, van klank en beweging is niet te vinden. Muziek komt altijd voort uit beweging. Het leerplan muziek op de vrijeschool kenschets ik ook wel eens als de weg van uiterlijke beweging (zoals bij de kleuter alle muziek verbonden is met beweging) naar innerlijke beweging (In een hogere klas moet het kind tevens in staat is stil te staan en vanuit een innerlijke beweging tot zingen te komen). Die verbinding met het bewegen wordt dus in deze basale oefening vorm gegeven.

Conferentie mens en muziek

Op de komende conferentie zal Reinhild als gezegd een werkgroep verzorgen. Daarnaast zullen er meerdere werkgroepen zijn die voor m.n. klassenleraren van onderbouw en kleuterklassen interessant zijn. Overkoepelen thema van de conferentie wordt gevormd door de volgende drie begrippen: chaos, vorm en vrijheid. In de verschillende bijdragen en werkgroepen op de conferentie zal aan deze thema's gewerkt worden en zullen relaties gelegd worden met de scheppingsprocessen in het muzikale, met de door Lievegoed beschreven zienswijze van Schiller (formtrieb, sachtrieb, spieltrieb) en zal hierin actief geoefend kunnen worden. De werkwijze van Reinhild zoals in het boek te lezen valt sluit hier naar mijn overtuiging naadloos bij aan en kan vele mensen inspireren om binnen het 'gewone' muziekonderwijs op een eenvoudige wijze aspecten van 'luisteropvoeding' in te brengen.

Voor meer informatie over de conferentie zie www.mensenmuziek.nl. Helaas is de ruimte in Scorlewald, waar de conferentie plaats vindt, beperkt tot ca. 130 deelnemers. Meld je dus snel aan opdat teleurstellingen worden voorkomen.

Marcel van Os